

Söze doğrudan girelim. Yas-ı Matem ya da Yas-ı muharrem adıyla tutulan ve çoğu zaman da 12 İmam Orucu denilen, aslında bir şükran ve yas etkinliği olan yas-ı matem ne İslam'la ilgilidir, ne de 12 İmamlarla ilgilidir. 12 günlük oruç Aleviliğin kadimden gelen kendine has bir ritüelidir. 12 kutsallığı ise sadece Şii veya Alevilere ait değildir. Assurilerde de, Ezdilerde de 12 sayısı kutsaldır. Yine İsa'nın da 12 Havari'leri vardır.

Alevi yazılı ve sözlü tarihini iyi irdelediğimizde görürüz ki, "Ali" ya da "12 İmam" betimlemeleri Kızılbaş inancında sadece birer şifredir. Bugün Kerbela olayı ile ilişkilendirilen ve 12 İmam'lar için tutulduğu söylenen oruç, Kızılbaş Alevi Erkanına 1500'lü yıllarında girmiştir. 12. gün sonunda dağıtılan Aşure ise en azından Nuh tufanından bu yana dünyanın farklı halkları ve inançları tarafından uygulanagelmektedir. Özellikle de bu uygulama Ortadoğu-Kafkaslar ve Balkanlar üçgeninde enternasyonal bir uygulama halini almıştır.

Muharrem Matemî günümüzde İslam'ın iki önemli bayramına yedeklenerek "Kerbela veya 12 İmam" orucu olarak tutulmaktadır. Bu 1500 yıllarında Şii İslam tarafından Kızılbaşlık inancına sızdırılmış bir saptırmadır. Bu saptırmayı yapanlar bununla da kalmamış Alevi inancını tümünden "Kerbela Olayı" sonrası oluşmuş İslam'ın farklı bir yorumu olan bir inanç haline getirmeye çalışmışlardır.

Bugün bu oruç ve aşure etkinliği için "12 İmam Orucu" denmektedir. Acaba her imam öldüğünde bir gün eklenerek 12 imama kadar 12 güne mi çıkarılmıştır? Öyle değilse bilinmelidir ki, birinci İmam ile 12. İmam arasında 250 yıllık bir süreç geçmiştir. Bu zaman zarfında Kızılbaşlar bu orucu tutmuş olamazlar. Tutmuş iseler de bu etkinliği farklı adlandırmaları gerekmektedir. İslam'ın başlangıcında ne 12 İmam vardır ne de İslam'ın böyle bir etkinliği mevcuttur. Öte yandan bu etkinlik bir Kerbela etkinliği ise ne zaman hayata geçirilmeye başlanmıştır?

Biliniyor Kerbela olayı aslında siyasi bir olaydır. İslam içinde farklı bir mezhep ya da yorum farkından değil, iktidar paylaşımından kaynaklanmıştır. Hüseyin Yezid'in halifeliğini kabul etmemiş ve kendisini halife olarak ilan etmiştir. O dönem imamet diye bir şey yok. Hilafet kurumu ve Halifelik var.

Sayın Haşim Kutlu'nun "Kızılbaş Alevilikte Yol Erkan, Meydan" isimli eserinde Aşure etkinliği tarihsel boyutlarıyla iyice irdelenmektedir. Birincisi: "Aşura etkinliği tarihin gerisinden süzülüp gelen, insanlık için en eski sayılabilecek bir etkinliktir ve ortaklık toplumu kökenlidir. İkincisi; bir "Kadın Ata" kültüdür. Üçüncüsü; genel bağlamda, "Atalar Kültü" ile bağlantılıdır. Dördüncüsü; sonuçları itibarıyla bir şükran ve yas etkinliğidir." (s. 276)

Bugün biliyoruz ki; Aşure etkinliği bugün dünyanın değişik yerlerinde farklı inançlarca da yapılagelmektedir. Oysa Kızılbaşlık içine sızdırılmış Kerbela Yası olayı sadece Şiileri ve Alevileri ilgilendirmektedir.

Soruyoruz; Yas-ı Matem eğer sadece imam Hüseyin ve 12 İmamlar için yapılan bir etkinlikse; Aleviler 12 İmam'la olan ilişkilerini sorgulamalıdır. İnançlarını; bir Kadın Ana inancı ve Alevi toplumunu da bir Rızalık toplumu olarak adlandıran Aleviler şu gerçeği de bilmelidir; İmamlık bir Şii geleneğidir ve Şialıkta İslam'ın diğer mezheplerinde olduğu gibi "kadının adı yok"tur. Görüldüğü gibi 12 İmam'ların hepsi erkektir. Ve hepsi de çok evlidir. Üstüne üstlük cariyeye sahibidirler.

Tüm imamlar gerçek anlamda da, Cami'lerde imamlık yapmışlardır. Ramazan Orucu tutmuş ve namaz kılmışlardır. Öyleyse Kızılbaşlıktaki sapma ne zaman başlamıştır dersek, cevap olarak en önemli sapmanın kaynağı olarak Şah Hatayi mahlasıyla tanıdığımız, bugün Alevilikte baş köşede oturan Şah İsmail'i görürüz. Şah İsmail öylesine ileri gitmiştir ki, Kızılbaş Erkanı'nı ve Aleviliğin kural ve kaidelerini Kerbela ile sınırlamıştır. Bu en hafif deyimle Rea Heq topluluğunu belleksizleştirmiştir.

Öyle ki; Alevi inancı mensuplarının önünde dönemin egemen anlayışları tarafından hafıza boşlukları yaratılmıştır. Bu hafıza boşluklarını ise kimi zaman İslam ile kimi zaman Hristiyanlık ile doldurmaya çalışmışlardır. Zihinlerimize cehennem karakolları kurarak bizi gerçeğimizden koparmaya, bir eşitlik ve kardeşlik inancı olan, sevgiye dayanan inancımızı köklerinden koparıp bizi kullaştırmaya çalıştılar. Aleviliğe yabancı efendiler, hazretler ve kullar yarattılar.

Bugün Aleviler 12 günlük matem ve şükran orucunu, Yas-ı Kerbela olarak içselleştirmelerine karşın Aşure etkinliğini hala sürdürmektedirler. Ayrıca Şiiler gibi de dövünmemektedirler. Elbette haksızlığa ve zulme karşı bedeli ne olursa olsun her zaman mazlumun yanında yer almış olan Kızılbaşlar; Kerbela olayına da seyirci kalamazlardı. Kerbela olayı her ne kadar bir

iktidar kavgası olsa da, Yezit güçlerinin insanlık dışı uygulamaları, insanları açlık ve susuzlukla biat etmeye zorlamaları karşısında Hüseyin'in asil ve kararlı duruşu Rea Heq inanç topluluklarını da etkilemiştir.

Tarihte bazı olaylar vardır ki, hafızalardan kolay kolay silinmez ve unutulmaz izler bırakmıştır. Kerbela da bu tür olaylardan biri olarak Kızılbaş Alevi toplulukları yandaşlarını etkilemiştir. Ancak bugüne kadar yapılan inceleme ve araştırmalardan görüldüğü gibi Kerbela Matemî'nin ilk olarak 934-1055 tarihleri arasında yaşamış bir Zeydi-Şii Kürt devleti olan Büveyhoğulları tarafından başlatıldığını görmekteyiz. Fakat o dönem uygulanmaya başlanan Kerbela olayını geleneksel anma etkinlikleri yaygınlık kazanamamış, Sünni Selçuklu Türklerinin, Abbasi halifelerinin davetiyle bölgeye gelip 1055 yılında Büveyh Kürt devletini yıkmasıyla son bulmuştur.

“16. yüzyılda Safevi devletinin (1501-1786) Kürt kökenli lideri Şah İsmail (1487-1524) döneminde Şiilik, Safevi Devleti'nin resmi mezhebi oldu. Kerbelâ vakası ve “yas-ı matem” anmalarına da, Bağdat'taki Büveyhoğulları'ndan sonra ilk defa burada, Şah İsmail tarafından resmi bir nitelik kazandırıldı. (Yörükan, 2009: 90; Topaloğlu, 2010)” Nitekim İran'da gelişen Şiiliğin Kerbelâ matemî, Safevilerin yazdığı buyruklar vasıtasıyla Anadolu'ya ve Kürdistan'a kadar uzanacaktı. (Kaplan, 2010)

Konuya aşına olan bütün araştırmacı-yazarların ortak görüşü odur ki, ilk defa Safeviler tarafından Anadolu ve Kuzey Kürdistan'a gönderilen halifeleriyle Batını Aleviliğinin içine bazı İslami öğeler serpiştirilmiştir. Bunlar arasında İmam Ali'nin kahramanlıkları, Ehl-i Beyt sevgisi, Kerbelâ, 12 İmam doğmaları, Ali'nin düşmanlarına lanet “teberrâ”, dostuna ise dost “tevellâ” ve benzeri kültleri sayılmaktadır. (Kaplan, 2010: 159)

Kızılbaş Alevi toplulukları Yas-ı Muharrem orucunu 12, Şiiler ise umumiyetle 10 gün tutar. Bazı bölgelerde yaşayan Şiiler, muharrem orucu yerine sadece Ramazan orucunu tutar. Bu bilinen gerçek, konuyla ilgilenen araştırmacıların da dikkatini çekmiştir. Örneğin Melikof şunları der: Yas-ı Muharrem orucu İran'da ve genel olarak Şiilerde 10 gündür. Fakat Alevilerde bu süre 12 günle tamamlanmaktadır. (Melikof, 2011: 64) Aslında Muharrem ayının 10 olan Aşure gününe izafeten Şiiler tarafından tutulan 10 günlük oruç, Alevi topluluklarında 12 güne çıkarılarak zahiren 12 İmamlar'ın anımsanması öngörülmüştür.

“12 İmam orucu, Batını Alevi toplulukları arasında eskiden de vardı. Zira bilinen tarihiyle birlikte 12 sayısının kutsiyeti, en az Sümerlerle birlikte ortaya çıkmış, Hurrilerle doruğa ulaşmıştı. Orada

göksel kozmogoni içinde 12 rakamlı birçok kült ve bilimsel değer ortaya çıkarılmıştır. Örneğin, “12 ay, 12 burç, 12 gezegen, göklerdeki 12 durak, 12 saat gece, 12 saat gündüz ve en önemlisi de 12 Tanrı betimlemeri” (Sitchin, 2008) bilinmektedir. Yine Zerdüştü inanca göre İzid/Yezdan tarafından dünyaya gönderildiğine inanılan 12 ferişte’den (melek) söz edilir. Ayrıca 12’li kutsallıklar, Yahudilik’teki 12 kabile, Hristiyanlıkta ise İsa’nın 12 havarisi olarak yaşatılmıştır. Bütün bu 12’ler dizgesi, İtiqatê Rêya Heqî önderleri tarafından en son 16. yüzyılda, 12 İmam örtüsü altında günümüze değin getirilerek yaşatılmıştır.” (Erdoğan yalçın; Bazı tarihsel gerçekliklerle İmam Hüseyin, KERBELA ve oruç Makalesi)

Yukarıda da belirttik; Matem Orucu eğer Muharrem veya 12 İmam orucu, ya da yas-ı Hüseyin ise ne zamandan beri bu oruç tutuluyor? Hz. Hüseyin’in şahadetinden bu yana mı tutuluyor? Hiçbir kaynakta bunu doğrulayacak bir bilgi yok. Kaldı ki Hüseyin’e atfen tutuluyorsa ve orada ölen insanların anısına tutuluyorsa neden 72 gün tutulmuyor da 12 gün tutuluyor? Hüseyin’le birlikte şehit edilen sayı 72’dir çünkü.

“Biz yine konumuza dönersek İslami bir rütüel olmayan bu 12 günlük orucun tarihsel kökleri nereye uzanıyor onu bulmaya çalışalım. Bu orucun gerçek adı ve anlamı nedir? Yas orucu mu? 12. İmam orucu mu? Yoksa Muharrem orucu mu? Kaç gündür 10 mu yoksa 12 gün müdür? Zerdüştükte kutsal olan 12 sayısının kutsallığın Safaviler üzerinden Anadolu Aleviliğine yansımış olmasın? Bilindiği gibi Kızılbaşlıkta Zerdüşt kökenlidir. Şah İsmail bu ritüelleri İslam’ı bir örtü altında Anadolu Aleviliğine sokmuş olamaz mı? 12 dilimli taç giymesi vs. Çünkü onun yaşadığı çağa (16.yy) kadar Anadolu Aleviliğinde Ne Ali var, ne 12 imamlar var nede Kerbela var. Hatta İmamların soyundan geldiği söylenen Hacı Bektaş Veli’nin Vilayet-Name adlı kitabında bile ne 12 imamlar ne de Kerbela yoktur. Bu İslam’i motifler Şah İsmail ile birlikte Anadolu Aleviliğine sokulmuştur. Bu sorular çoğaltılabilir. Yine bir durumu daha açıklığa kavuşturalım. Şiiler 10 gün oruç tutuyorlar.” (1- İslam Tarihi Kronolojisi.(570-1000) H.U. Rahman. Birleşik Yayınları. 1995 İstanbul, aktaran Ezeli Doğanay)

Bilinenin aksine Şiiler 12 İmam Orucu tutmuyorlar onlar Yas-ı Matem diye 10 gün oruç tutuyorlar ve bu sürecin sonunda ise aşure etkinliği ve kendi kendini cezalandırma törenleri yapıyorlar. Yine Şiiler Ramazan orucu tutuyor, hacca gidiyor ve namaz kılıyorlar. Bugün Şiiliğin en büyük mezhebinin adı da 12 İmamlardan gelen İmamiye’dir. İranlı Şiilerin büyük kesimi bu mezhebe dahildir. Ayrıca İran’da imamlık geleneği halen sürmektedir aslında. Nitekim Ayetullah Humeyni’nin bir diğer adı da İmam Hümeyni’dir.

Yine bazı rivayet ve mitolojik anlatımlarda yer aldığına göre Aşura günü ve orucu Yahudilikte de olan bir gelenektir. Bu gelenek Ramazan Ayı’nın orucunun gelmesiyle İslam dinince kaldırılmıştır. Buradan da görülüyor ki, Aşura geleneği en azından Nuh tufanından bu yana

mevcuttur.

Yukarda belirttiğimiz gibi aslında Muharrem Orucunun 12 imamla bir ilişkisi olmadığını Prof.Dr. Bilge Umar da söylemektedir. Umar'a göre "bu orucun 12 imamla ilişkisi yok sadece "Ramazan ayında oruç tutulmasına karşılık, (Kerbela olayının geçtiği) Muharrem ayında, ilk günlerinden başlayarak 12 gün oruç tutulur. (o olayda İmam Hüseyin 12 gün aç susuz kalmış imiş). İftar ve savur yemeğinde dahi et, balık, yumurta yenmez. İçki kullanılmaz, eğlence olmaz. Muharrem 12. gününde aşure pişirilir, oruç sonrasında yenir ve dağıtılır." (Türkiye Halkının Ortaçağ Tarihi. Türkiye Türkleri Ulusunun Oluşması. Bilge Umar. İnkılap Yayınları. 1998 İstanbul. Aktaran Ezeli Doğanay)

Kızılbaş Alevi inancında Kerbela vakasıyla özdeşleşen on iki günlük Muharrem orucu ile Kerbela matemi (yası), öylesine birleşmiştir ki, Aleviler bu orucu tutarken, Matemi de tuttukları bu oruçla birlikte yaşarlar. Muharrem ayının onuncu (aşure) günü kutsal kabul edilen bir ortak değer olmuştur. Yine görüyoruz ki, Tarihler bugünün değerini ve kutsallığını, birçok Peygamberlerin kurtuluşa ve selamete erdikleri gün olarak veriyorlar. Adem Peygamber, tövbesinin kabul edildiği gün için, İbrahim Peygamber, oğlu İsmail'i kurban edilmekten kurtulduğu gün için. Nuh Peygamber, gemisinin karayı bulduğu gün için. Musa Peygamber, kavmini Firavunun şerrinden kurtardığı gün için. Yunus Peygamber, balığın karnından kurtulduğu gün için. Eyüp Peygamber, dertlerine şifa bulduğu gün için. Yakup Peygamber, oğlu Yusuf'a kavuştuğu gün için, Muharrem orucu tutmuşlardır.

16. Yüzyılla birlikte Alevi literatürüne girmiş olan "Kerbela" sözü Alevi toplumunda "Yas" olgusunu çağrıştırır ve bu duyguya, "Yas-ı Matem" denilir. Bugünkü adlandırmalarla Yas-ı matem kültü Kızılbaş Aleviliğe Kerbela ile girmiş değil, Matem kültü 12-15 bin yıllık kadim bir Alevi geleneğidir.

Bugün imam Hüseyin'in katledilmesinin yasını tutmak adına oluşan Kerbela Kültü, yukarıda da izah etmeye çalıştığımız gibi İslam'ı diğer mezheplerden nüans farkıyla yorumlayan, fakat temelde Kuran'a eleştirisiz biat eden Şii-İslam'ın ideolojik dayanağıdır.

Aleviliği Kerbela ile sınırlandırmak, İslam'la ve diğer İbrahimi dinlerin hiçbiri ile bağı olmayan; yaratılışa değil, doğuşa, var oluşa inanan ve ona göre yaşayan Kızılbaş Aleviliğini Şii-İslam'la ilişkilendirerek ve çoğu zaman bir ve aynı sayarak İslam'a yakınlaştırmak, Onun doğacı ve sınıfsız toplum anlayışını belleklerden silme, komünal bir inanç olan, devlet dışı ve doğrudan demokrasi savunucusu Aleviliği ortadan kaldırma amaçlı bir asimilasyon ve imha

operasyonudur aynı zamanda.

Diyebiliriz ki; bugün Kerbela vakıasını anma etkinliğine dönüşmüş 12 oruç ve Aşura etkinliği töreni; kökleri tarihin derinliklerinde oluşmuş dayanışma ve acıyı birlikte yaşama şeklinde ki bu hümanist değer in sadece Kerbela ile özdeşleştirilmesi, eğer kötü niyet yoksa Alevi tarihini bilmemektir.

Dilşa Deniz İsmet Kayhan'la yaptığı röportajda bir yandan Aleviliğin tarihsel gelişimini aktarırken, bir yandan da Alevi-İslam ilişkisini tanımlıyor: "Bu katmanlardan ilki olan doğa tapınımı esas olarak günlük inanç ilişkisinin hala en geniş ve en etkili olarak yürütüldüğü kısımdır. Ocak sistemi ile toplumsal olarak bütünlük ve bu bütünlüğün 'biz' kimliği olarak varlık bulması ve devam etmesini sağlamak için kullandığı kutsal yönetsel bir strateji olarak, sanıyorum süreç içinde gelişiyor. İslam ile temas ise İslam'ın sert baskısını göğüslemek için kullandığı bir strateji. Bunu soykırım uygulanan İslam peygamberinin ailesine sahip çıkarak yapıyor. Bir taraftan hem iktidar için kendi peygamberinin ailesini soykırıma uğratan bir pratiğe karşı çıkarken, bunu aynı zamanda kendisine yönelik olarak işletilen soykırım pratiğine direnişin gerekçesi de yapıyor: "Siz peygamberin ailesini -Ehl-i Beyt ki Ali üzerinden devam ettiriliyor- yok ettiniz o zaman onun dini olamazsınız, esas onun dinini sürdüren Ali idi. Onu ben sahipleniyorum diyerek." Bu nedenle içinde olmamasına rağmen biraz da İran'daki Şii versiyonundan ödünç alarak 12 İmam/Muharrem inancını kendi içine monte ediyor." (İsmet Kayhan'ın Dilşa Deniz ile yaptığı Türk-İslam Aleviliği Operasyonu başlıklı Röportaj 25 Eylül 2017 Özgür Politika Gazetesi)

Görmekteyiz ki, asimilasyona ve soykırıma karşı direnen Aleviler zaman zaman imhayı önlemek için bölgede süren iktidar savaşlarında taraf olmak zorunda kalmışlar ve taraf olduklarının inançlarını takiyye yoluyla kabul eder görünmüşlerdir. 12 İmam kültü ve Kerbela vakıası, yas-ı Muharrem kavramları Safevi hükümdarı Şah İsmail eliyle bir doğa ve varoluşçu inanç olan, Ocak kökenli Aleviliğe monte edilmiştir.

Geldiğimiz aşamada ise esefle görüyoruz ki, Alevilik kendi başına bağımsız, kendi inanç ritüelleri olan, kendi ibadet mekanları olan bir inanç değilmiş gibi, sadece Bir Ali ve Hüseyin yandaşlığına indirgenmiş bulunmaktadır.

Yaşanan gönüllü bir asimilasyondur aslında. Eğer Aleviler ve Alevi Pirleri, Rayberleri, Arifleri bu gidişe müdahale etmez iseler, devlet eliyle oluşturulan vakıflar, minaresiz camiye çevrilen cemevleri vasıtasıyla Alevilik asimile olacaktır. Tez elden öze dönüşü sağlayacak mekanizmalar

devreye sokulmak zorundadır.

****Yararlanılan kaynaklar:**

-Haşim Kutlu; Kızılbaş Alevilikte Yol Erkan Meydan kitabı

-ERDOĞAN YALGIN: Bazı tarihsel gerçekliklerle İmam Hüseyin, KERBELA ve oruç Makalesi

-Bekir Özgür; Kerbelanın anadolu Aleviliği ile ilgisi Yok makalesi

-İsmet Kayhan'ın Dilşa Deniz ile yaptığı Türk-İslam Aleviliği Operasyonu başlıklı Röportaj 25 Eylül 2017 Özgür Politika Gazetesi

NOT: Bu yazı Semah Dergisi Kasım-Aralık 2017 sayısında yayınlanmıştır.